

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคไข้เลือดออกเป็นโรคติดต่อและมีความรุนแรงและเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย นับตั้งแต่มีการระบาดครั้งแรกในประเทศไทยในปี พ.ศ.2501 พบว่ามีอัตราป่วยสูงขึ้นเรื่อยๆ และมีการระบาดใหญ่อีกหลายครั้ง เนื่องจากโรคได้แพร่กระจายอย่างกว้างขวางและจำนวนผู้ป่วยเพิ่มขึ้นอย่างมาก ใน 30 ปีที่ผ่านมา สถานการณ์โรคไข้เลือดออกในปี พ.ศ.2547 สำนักระบาดวิทยาได้รับรายงานผู้ป่วยจำนวน 39,135 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 62.59 ต่อแสนประชากร อัตราป่วยลดลงต่อเนื่องเป็นปีที่ 3 จากปี พ.ศ.2545 และ 2546 (สำนักระบาดวิทยา. สรุปรายงานการเฝ้าระวังโรค พ.ศ. 2547)

สถานการณ์โรคไข้เลือดออกของจังหวัดแพร่ ตั้งแต่ปี 2544-2547 พบว่ามี การระบาดของโรค โดยมีจำนวนผู้ป่วยดังนี้ 548, 854, 311, 316 โดยมีอัตราป่วย 111.24, 174.43, 63.92 และ 66.76 ต่อแสนประชากร ส่วนในปี 2548 พบว่าตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม - 31 ธันวาคม 2548 ได้รับการรายงานโรคไข้เลือดออกรวม จำนวน 215 ราย อัตราป่วย 44.6 ต่อแสนประชากร ยังไม่พบผู้เสียชีวิต (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่. สรุปรายงานการเฝ้าระวังโรค พ.ศ.2548)

สถานการณ์โรคไข้เลือดออกของอำเภอวังชิ้น พบว่า มีการระบาดของโรคในปี พ.ศ. 2543 พบผู้ป่วย 2 ราย มีอัตราป่วย 4.28 ต่อแสนประชากร ปี พ.ศ. 2544 พบ 19 ราย อัตราป่วย 40.3 ต่อแสนประชากร ปี พ.ศ. 2545 พบ 2 ราย มีอัตราป่วย 4.24 ต่อแสนประชากร ปี 2546 พบ 1 ราย มีอัตราป่วย 2.07 ต่อแสนประชากร และในปี พ.ศ. 2547 พบ 12 ราย มีอัตราป่วย 24.94 ต่อแสนประชากร พบมากที่สุด ในตำบลวังชิ้น จำนวน 5 ราย ตำบลสรอย 4 ราย และตำบลแม่พุง 3 ราย (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอวังชิ้น. สรุปรายงานประจำปี 2547) ส่วนในปี พ.ศ. 2548 พบว่ามีผู้ป่วยจำนวนทั้งสิ้น 13 ราย อัตราป่วย 24.5 ต่อแสนประชากร พบมากที่สุด ในตำบลวังชิ้น จำนวน 7 ราย อัตราป่วย 71.81 ต่อแสนประชากร รองลงมาคือตำบลนาพูน 2 ราย ตำบลแม่พุง 3 ราย ตำบลแม่ป่าก 1 ราย ที่ไม่พบคือ ตำบล

แม่เก็ง และตำบลป่าสัก (โรงพยาบาลวังจีน, สรุปรายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำเดือน ธันวาคม 2548)

ผลกระทบจากการระบาดของโรคไข้เลือดออก โรคไข้เลือดออกจะมีความรุนแรงและมีภาวะแทรกซ้อนในรายที่มีอาการรุนแรงมากๆ จะทำให้เกิดภาวะของระบบการไหลเวียนโลหิตล้มเหลว เนื่องจากการรั่วของของพลาสมา ทำให้เกิดอาการช็อค หากไม่ได้รับการรักษาที่ถูกต้อง อาจเสียชีวิตภายใน 12-24 ชั่วโมง จากการศึกษาของสุจิตรา นิมนานันต์ (2541) พบว่าการเจ็บป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก เป็นภาระของครอบครัว มีผลต่อการเรียน การทำงาน และค่าใช้จ่ายในการให้บริการ ค่ารักษาพยาบาลและยังมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ ของญาติผู้ป่วย ตลอดจนอาจมีผลให้ผู้ป่วยเสียชีวิตก่อนวัยอันควรอีกด้วย นอกจากนี้ยังต้องสูญเสียงบประมาณของประเทศในการณรงค์ควบคุมและป้องกันการเกิดโรคไข้เลือดออกประมาณปีละ 50 ล้านบาท ดังนั้นทุกหน่วยงาน องค์กรชุมชนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงประชาชน ต้องมีความตระหนักถึงอันตรายของโรคที่มีต่อชีวิตและสุขภาพของประชาชน ควรเฝ้าระวังและมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

มาตรการที่สำคัญที่ใช้ในการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกให้ได้ผลดีนั้นต้องตั้งวงจรการแพร่ระบาดของโรค คือ การกำจัดแหล่งโรค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตัดการแพร่ระบาดของเชื้อโรค และการป้องกันบุคคลไม่ให้ติดเชื้อหรือเกิดโรค (กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, 2544) และกลวิธีสำคัญที่ใช้ในการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย หรือการกำจัดลูกน้ำยุงลาย ทำได้หลายวิธี เช่น วิธีการกำจัดทางกายภาพ โดยการปิดฝาภาชนะที่เก็บน้ำทุกชนิด การคว่ำภาชนะที่ไม่มีน้ำขัง วิธีการกำจัดทางชีวภาพโดยการเลี้ยงปลาหางนกยูง เพื่อให้กินลูกน้ำยุงลายในภาชนะที่มีน้ำขัง หรือเก็บน้ำวิธีการทางเคมีโดยใช้สารเคมี เช่น ทราयोเบทในภาชนะที่มีน้ำขังหรือเก็บน้ำ (กองระบาดวิทยา, 2531)

ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกให้ได้ผลดี มีความต่อเนื่องและยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่บุคคลจะต้องมีพฤติกรรมในการดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคที่ถูกต้อง และเหมาะสม มีการปฏิบัติที่สม่ำเสมอ โดยเฉพาะการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายพาหะของโรค ก็จะทำให้การป้องกันและควบคุมโรคได้ผลดียิ่งขึ้น

ปัจจัยที่ผลต่อพฤติกรรมในการป้องกันโรคคือ การรับรู้ เพราะการรับรู้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลซึ่งประกอบด้วยการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหรือภาวะแทรกซ้อน การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้ประโยชน์ของการปฏิบัติตน การรับรู้อุปสรรคของการปฏิบัติตน (Becker, 1974) และการรับรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความคิด ความรู้ ความเข้าใจและการเกิดพฤติกรรมของแต่ละบุคคล หากบุคคลมีการรับรู้ในสิ่งนั้นอย่างไร ก็จะปฏิบัติตามความคิดเห็นหรือการ

รับรู้ในเรื่องนั้น โดยใช้ความรู้ประสบการณ์เดิมเป็นเครื่องช่วย (โยธิน ศันสนยุทธและคณะ, 2533) การรับรู้เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลและจะเกิดภายในตัวบุคคล การรับรู้จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้น (King, 1981)

การดำเนินงานควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกของอำเภอวังชิ้นที่ผ่านมา ได้มีการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก เพื่อให้หมดไปจากพื้นที่ เช่น การสนับสนุนด้านวิชาการ การจัดเตรียมจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นมาใช้ โดยเน้นการดำเนินการช่วงก่อนการระบาดของโรค เช่น การกำจัดลูกน้ำยุงลาย การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย โดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ร่วมกับนักเรียน โดยเน้นในโรงเรียน วัด และในครัวเรือน โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ปฏิบัติงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อช่วยในการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย และเมื่อมีการเกิดโรคในพื้นที่ ก็จะมีทีมสอบสวนและควบคุมโรคระดับอำเภอและตำบล คอยให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการภายใน 24 ชั่วโมง หลังจากที่ได้รับแจ้งเหตุ มีการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในรูปของวัสดุ อุปกรณ์ เช่น ทรายอะเบท น้ำยาพ่นหมอกควัน และงบประมาณสนับสนุนในการจัดทำกิจกรรมเพื่อการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ สำหรับการดำเนินงานควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกในเขตเทศบาลตำบลวังชิ้นในปีที่ผ่านมา นั้น ถึงแม้จะได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณจากเทศบาลในการควบคุมและป้องกันโรค แต่ยังคงพบว่ามีการระบาดของโรคในพื้นที่เดิม โดยมีจำนวนผู้ป่วยเขตเทศบาลจำนวน 7 ราย อัตราป่วย 140 ต่อประชากรหนึ่งแสนคน (โรงพยาบาลวังชิ้น, สรุปรายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำเดือน ธันวาคม 2548)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาต้องการศึกษาการรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลวังชิ้นอำเภอวังชิ้นที่มีอัตราการเกิดโรคไข้เลือดออกค่อนข้างสูงต่อเนื่องในแต่ละปี เพื่อที่จะนำผลการศึกษาที่ได้ไปประยุกต์ในการวางแผนการดำเนินงานควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกในเขตเทศบาล เพื่อลดการเกิดโรคโดยเฉพาะในเขตเทศบาลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลวังชิ้น

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลวังซัน

คำถามการศึกษา

1. การรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลวังซันอำเภอวังซัน จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

2. การรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลวังซัน มีความสัมพันธ์กันหรือไม่

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษารั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (descriptive study) ของการรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลวังซัน อำเภอวังซัน จังหวัดแพร่ เก็บข้อมูลระหว่างเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2549

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

1. การรับรู้ หมายถึง กระบวนการทางด้านความคิดที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ในการแปลเหตุการณ์โดยอาศัยประสบการณ์ของบุคคล ในการศึกษารั้งนี้ เกี่ยวข้องกับการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันโรคและการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันโรค ไข้เลือดออก โดยสามารถวัดได้จากแบบสัมภาษณ์

2. พฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออก หมายถึง วิธีการปฏิบัติในการไม่ให้ตนเองหรือผู้อื่นป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก เช่น การไม่ให้ยุงกัด โดยการใช้เสื่อบดไล่ยุง ทายากันยุง ฉีดยาไล่ยุง นอนกางมุ้ง หรือนอนในมุ้งลวด ใส่เสื้อแขนยาว ฯลฯ การจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การทำความสะอาดที่พักอาศัย การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย การใส่ทรายอะเบทในภาชนะที่มีน้ำขัง